

≡ *Quan la memòria és crònica pura*

SENTÍS, Carles. *Memòries d'un espectador*. Barcelona: La Campana, 2006.

Des del llatí *chrònica* i des del grec *χρονικά* [βιβλία], la crònica es defineix com un llibre en el qual es relaten uns fets seguint l'ordre dels temps, conforme es van succeint i l'autor hi participa o obté dades de fonts molt properes. És el que fa exactament Carles Sentís (Barcelona, 1911) a les seves *Memòries d'un espectador*. Sentís posa la seva memòria periodística com a testimoni d'episodis històrics que va viure en primera persona i dels quals, en alguns casos, va ser protagonista.

Fa molts anys que Sentís forma part de la història del periodisme contemporani. Però ara ha posat en marxa la seva màquina de recordar i deixa constància escrita de coses que va fer, que va veure, que va viure i que va escriure, així com d'altres que se li han atribuït encara que no fossin certes o exactes. "He passat per la vida amb els

ulls ben oberts", afirma l'autor. I la seva vida ha estat tan llarga i intensa, que setanta anys de periodisme li han permès veure els orígens del bo i millor de la premsa catalana, la Guerra Civil, la Segona Guerra Mundial, el procés de Nuremberg, la constitució de l'ONU, la transició política espanyola, el retorn de la Generalitat de Catalunya i moltes altres històries que porten fins a l'era global. Tan àmplia i dilatada és la seva vida dedicada al periodisme, que les *Memòries d'un espectador* només arriben fins a 1950, en espera que una segona part reculli la resta de la seva trajectòria vital i professional, escrita per ell amb la patina del pas del temps.

Fill de família benestant, catòlica i conservadora, el relat de la seva infantesa és un retrat de la Catalunya rural i menestral que s'estén entre Reus i Riudoms, un microcosmos farcit de records d'avis i besavis il·lustrats i influents en un temps i en un país amb un 90% d'analfabetisme. Format després a un institut i a la Universitat de Barcelona, Sentís és fruit acadèmic d'un classicisme i d'una curiositat humanística universal. Això li permet escriure des

de molt jove amb un estil impecable, mesurat i elegant, cosa que de seguit el fa destacar i conèixer molt directament grans mestres com Josep Maria de Sagarra, Josep Maria Planas, J. V. Foix, Josep Pla o Gaziell, al qual desmitifica com a periodista i com a catalanista. El relat dels seus primers passos per *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya* o *L'Instant* és una crònica viscuda d'història del periodisme català.

Sentís és un referent periodístic perquè el seu estil i la seva prosa són distanciades, malgrat haver estat a l'ull d'huracans com el Sis d'Octubre quan era secretari d'un conseller de la Generalitat, durant la campanya d'Àfrica acompanyant el general De Gaulle o durant l'alliberament dels presoners dels camps nazis junt amb les tropes aliades. Com si contemplés la vida, la mort i la història des de la terrassa d'un d'aquells grans cafès de la plaça de Catalunya, de París o de Nova York, Sentís també va ser capaç de posar-se en la pell dels rabassaires i dels primers immigrants murcians, per escriure sobre les seves peripècies vitals.

Com feien Herodot o Hemigway i com fa Kapuściński, Sentís parla amb personatges històrics com Cambó, Companys, De Gaulle, Tarradellas o Truman, amb artistes com Josephine Baker, amb escriptors com Simenon, amb boxejadors com Josep Gironès i amb molts altres mites del segle XX. Però també parla amb els vianants de la història, que són aquells que mai surten en els llibres d'història malgrat que en pateixen les conseqüències. Centrat i centrista de tota la vida, s'exilià de Catalunya abans de ser assassinat pels

anarquistes com el seu amic Josep Maria Planas i altres companys de professió, s'allistà en el bàndol franquista i va treballar pels serveis d'informació de Cambó, cosa que va alimentar la seva llegenda com a espia de Franco. Home de seny i de pacte, va facilitar la benentesa de la professió periodística catalana durant la transició i després fou el diputat català que va defensar l'Estatut de Catalunya al Parlament espanyol, on també va ser segrestat durant el frustrat cop d'estat de 1981.

Profundament liberal, la seva versió de la història que li ha tocat viure sempre deixa una possibilitat oberta a altres interpretacions i versions de la realitat i de la veritat, cosa que el fa encara més creïble. Arguments i documents reforcen les seves tesis en els episodis més obscurs o polèmics, com en el cas de les falses acusacions d'espionatge que va fer córrer el també periodista Eugeni Xammar. De la mateixa manera, desmenteix la falsedat que va fer circular el falangista Félix Ros acusant-lo d'haver robat la biblioteca del poeta i Premi Nobel Juan Ramón Jiménez. Incidents com aquests, recorden que, amb raó o sense, als grans cronistes els neixen enemics a cada instant. Tal vegada per aquesta motiu, la memòria de Sentís és farcida amb informació de la seva correspondència privada, com ara la cursada durant l'exili de Cambó i de Juan de Borbón, ja que el periodista sempre va ser partidari del retorn de la monarquia a Espanya.

En el periodisme de Carles Sentís, la memòria esdevé crònica en estat pur. I si alguna cosa passa per alt, no la recorda amb precisió o cal ampliar-la, ell mateix

recomana acudir a la seva obra periodística completa, que també edita La Campana. Són més pàgines de periodisme clàssic en viu i en directe, d'aquelles

que milloren el pas del temps i de la memòria.

Joaquim Roglan

≡ *Ofici en l'ull de l'huracà*

XAMMAR, Eugeni. *Cròniques desde Berlín (1930-1936)*. Edició a càrrec de Charo González Prada. Barcelona: Acantilado, 2005.

La perspectiva del temps dóna una visió privilegiada d'esdeveniments que avui hem enaltit a la categoria de paradigma o de fet històric. I és que resulta molt fàcil jutjar des de la distància, i fins i tot n'hi ha que troben agraït el fet de jutjar els cronistes d'una època passada, quan aquests i el seu context ja no poden replicar.

Algú va dir que el periodisme és el primer esberrany de la història. I ho deia referint-se al periodisme que descriu els fets i que opina sobre allò que està passant, a cavall de l'actualitat. La nostra història moderna es nodreix d'aquest esberrany treballat amb presses... i sense totes les dades a l'abast. Perquè, per molt ofici que es tingui, com s'accedeix a totes les dades quan s'és a l'ull de l'huracà? Com ser conscient de totes les derivades que provoquen un moment i les seves conseqüències, quan el cronista és part d'aquesta realitat en moviment?

És en aquests moments clau, i en els relats que se'n fan, quan es destria el gra de la palla. Perquè malgrat no encertar sempre en el diagnòstic, el cronista demostra el seu ofici quan relata allò

que veu. La història ja s'encarregarà de dir allò que ha passat, però quan es visita l'hemeroteca i el lector es topa amb el relat d'un periodista de raça, sagaç, irònic, culte i escèptic, que a més escriu molt bé, els historiadors hi troben un filó a l'hora d'estudiar una època.

Aquest és el cas d'Eugeni Xammar, que va exercir el periodisme a Berlín entre 1922 i 1936, és a dir, durant uns anys en què no només estava en joc el destí d'Alemanya, sinó el de tot Europa. I de les seves cròniques d'aquells temps per al diari *Ahora*, Jaume Vallcorba ha decidit publicar-ne una selecció en el llibre titulat *Cròniques desde Berlín (1930-1936)*.

El volum és un seguit de breus relats que transformen en literatura de primer ordre la sagacitat i l'afinat sentit crític d'Eugeni Xammar. I ho fa amb una prosa refinadíssima que va ocupar les pàgines d'un dels diaris més importants de la seva època. Llegir-lo és gaudir d'una escriptura de primer ordre, alhora que és un testimoni històric molt valuós. Perquè segurament si Xammar hagués escrit aquestes cròniques després de la gran tragèdia provocada pel nazisme, n'hagués retocat alguns passatges secundaris. Però no n'hauria canviat l'essència, que és la visió que transmet sobre com s'estava covant una fosca dictadura mentre semblava que el poble alemany mirava cap a una altra banda.

Xammar treballava a l'ambaixada espanyola a Berlín i malgrat els temps convulsos que va viure-hi, escrivia amb presses però sabent sempre exactament allò que deia. Aprofundia i investigava allò que passava en el seu entorn, sense deixar que les declaracions, els comentaris o les observacions personals deixessin en un discret segon pla allò que s'estava esdevenint. Potser per això el seu to era generalment irònic. D'altra banda, la ironia, una molt bona arma d'atac en mans dels bons periodistes.

Les cròniques de Xammar des de Berlín ens nodreixen de fets, però també d'anàlisis farcides de referències històriques i amb posicionaments clars sobre les intencions del règim de Hitler, que en un principi va ser acollit entusiàsticament per la societat alemanya dels anys trenta. Però com que la perspectiva històrica segurament no podia preparar a ningú per l'horror que s'apropava, Xammar observa l'antisemitisme del nazisme com una realitat passada, sense albirar que les primeres actuacions en contra dels jueus acabarien en el camps d'extermini. Però això és el periodisme. La pressió d'interpretar la història quan aquesta encara no s'ha decidit.

El boicot als jueus, la nit dels gani-vets llargs, la progressiva eliminació de l'oposició política, el naixement del culte al líder, les tècniques propagandístiques de Joseph Goebbels o la invasió de Renània desfilen davant del lector a través d'unes cròniques rigoroses i alhora atractives des del punt de vista literari. I és que sens dubte, *Crónicas desde Berlín (1930-1936)* ens deixa clar que som davant d'un dels grans periodistes

catalans del segle XX, que comparteix podi d'honor en aquesta categoria amb Pla, Gaziol o Soldevila. La seva erudició (recordem que va ser l'autor d'una excel·lent traducció a l'espanyol de *Doktor Faustus*) es combina magistralment amb un llenguatge clar, directe i afilat, que transmet a la perfecció la gran capacitat que tenia aquest autor a l'hora d'interpretar la realitat.

Crónicas desde Berlín (1930-1936) pot ser l'ham que molts lectors i periodistes piquin segur en llegir-lo. I és que tampoc no existeixen molts exemples d'autors que facin caminar periodisme i literatura tan agafats de la mà. Una primera lectura de Xammar en demana una altra, per la seva correcció gramatical, pel seu estil elegant, per la descripció i la interpretació que fa dels fets i, sobretot, per la complicitat que estableix amb el lector.

Només hi ha una petita esmena al volum, que es podria fer al pròleg de la responsable de la tria dels articles, Charo González Prada. L'obra de Xammar no es pot entendre sense tenir en compte l'escola catalana de periodistes de la qual formava part. I tampoc no es pot ignorar el profund catalanisme (independentista) ni les seves fermes conviccions republicanes alhora que liberals de l'autor. Alguns d'aquests aspectes són contemplats per l'editora, però quan diu que el catalanisme de l'autor "es otra història", tanca matusserament un aspecte que diu molt de Xammar i la seva obra. Entre d'altres coses, per exemple, per què aquest periodista va deixar d'escriure el 1936 quan Franco va prohibir el català.

Antoni Aira

≡ *Contra el vuitcentisme*

D'ORS, Eugeni. *Glosari 1912-1913-1914*. Edició de Xavier Pla. Barcelona: Quaderns Crema, 2005.

Aquest any en fa cent que Eugeni d'Ors iniciava a les pàgines de *La Veu de Catalunya* la col·laboració diària que acabaria conformant el que, en paraules d'Ortega y Gasset, constitueix “un dels fets més importants de les lletres espanyoles contemporànies”. Emparentat amb l'assaig clàssic, l'article de costums i l'apunt filosòfic que també cultiva Ortega a la premsa d'aquells mateixos anys, el *Glosari* —escrit en català del 1906 al 1921 i continuat després en castellà durant trenta anys— és, en efecte, un dels testimonis més clars del que hauria pogut ser la cultura d'aquest país si, en comptes de continuar ventant les brases romàntiques, hagués mostrat una certa voluntat de deixar-se guiar per ideals d'universalisme i civilitat.

El mateix Xènius, al pròleg que va escriure el 1950 per a l'edició de la *Selecta* del primer volum del *Glosari* (1906-1909), proclama sense vacil·lacions el sentit essencial que cal donar a la seva particular heliomàquia o combat contra les boires, mai no esvaïdes del tot, que havia deixat el vuit-cents. “Adreçat d'ençà del primer moment a una lluita, ara sorda, ara palesa, enfront de dos nacionalismes, [el *Glosari*] trobaria a l'hora actual el seu crit universalista —fonamentat en la convicció que la Cultura és sempre, i per íntima llei, tradicional i ecumènica.” Ho diu —i no s'hi ha de veure una paradoxa— un nacionalista convençut, que primer ho és de

Catalunya i després d'Espanya, sense que aquest canvi de tan escassa importància en l'ideal orsià impliqui cap mutació de principis. No hi ha paradoxa, perquè el nacionalisme, en el pensament d'Ors, no arrela en una moral d'identitat, sinó de perfecció. Hi ha sempre en els seus escrits una voluntat regeneracionista que el porta a entendre la nació com un projecte de plenitud intel·lectual i ètica, tan allunyat com sigui possible del ruralisme, el folklorisme i la mitificació de la història. Resulta molt concloent en aquest sentit el que diu en una glosa de 1912 respecte a les pretensions dels irlandesos de constituir-se en nació. “¿Amb quin treball espiritual, amb quina particular significació de cultura s'ho han guanyat els irlandesos lo que demanen? —es pregunta—. ¿No serà segurament amb aquelles festes druídiques en què uns quants bons senyors, procuradors o industrials aficionats a la poesia, disfressats amb una túnica i una lira i unes barbasses se coronen de roure i es proclamen mutualment Mestres Bards, a la llum de la lluna?” No té, doncs, res d'estrany que el nacionalisme d'Ors acabés xocant com dos trens que es troben de cara amb aquells altres nacionalismes impermeables a tota forma d'elevació cultural que han determinat el destí d'aquest país.

Els atacs directes, les crítiques o les ironies que Ors adreça de manera constant al pensament naturalista (aquest que creu en l'espontaneïtat com en el valor artístic suprem o que es fia més del remei d'herbolari que de la ciència mèdica) i a l'endèmica superstició romàntica que posa el ser per davant del fer sonen avui tan oportuns com en el

moment en què es van escriure. Certament, si el *Glosari* torna a estar de plena actualitat, és perquè a l'últim canvi de segle la nostra societat continua rebotant-se en les mateixes manies que al penúltim, perquè la necessitat que proclama Ors una i altra vegada de sortir del segle dinou és en aquests moments més peremptòria que mai. De la dificultat per sortir-ne, ara en diem progressisme, però potser n'hauríem de continuar dient vuitcentisme, perquè no cal batejar de nou el que en substància continua sent idèntic a si mateix.

Igualment oportunes per al moment present són les seves recomanacions d'estil i, en especial, el crit d'atenció que fa sobre la tendència del públic a confondre la claredat amb la facilitat i la dificultat amb l'obscuritat. Les dues confusions han dominat per torns un volum considerable del que s'ha escrit en català al segle vint. Ors va oferir un model estilístic fonamentat en la racionalitat de la sintaxi, la precisió de sentit, l'equilibri del ritme. Per falta d'una tradició pròpia, d'una llengua literària capaça de modelar

l'agilitat del seu pensament, va haver de construir aquest model a base d'invents arcaïtzants, gal·licitzants o castellanitzants, i això fa que, de vegades, entregant-se massa a la seva pròpia invenció, adquireixi tons d'autoparòdia. Són aquestes curiositats lingüístiques i no pas la fermesa de l'estructura, la depuració estilística, el que molts dels seus imitadors van creure que assenyalava com un camí a seguir.

El lector ambiciós pot retrobar ara tota la força de l'estil i les idees orsianes en el volum del *Glosari* corresponent als anys 1912, 1913 i 1914, amb què Quaderns Crema prossegueix la publicació de l'obra catalana d'Ors en una excel·lent edició de Xavier Pla. La majoria de les gloses que conté no havien estat mai editades en llibre. Corresponen a un moment de plena maduresa intel·lectual de l'escriptor. Llegir-les avui és carregar-se de l'energia moral que es necessita per continuar oposant-se al vuitcentisme.

Ferran Toutain

≡ *Gaziel i "Meditaciones en el desierto"*

CALVET, Agustí, "Gaziel". *Meditaciones en el desierto (1946-1953)*. Barcelona: Destino, 2005.

Ara fa un any va sortir al carrer el diari d'Agustí Calvet, *Meditaciones en el desierto (1946-1953)*, en acurada versió castellana de Felip Tobar i amb el segell editorial d'Edicions Destino.

Calvet, o "Gaziel" —aquest pseudònim era el nom que els comentaristes àrabs medievals de Plató donaven al *daimon* socràtic—, va formar part d'una generació molt important, la de la segona generació de l'Institut d'Estudis, una generació que va comptar amb figures de la talla de Ramon d'Abadal, Jordi Rubió, Agustí Duran i Sempere, Ferran Valls i Taberner, Pere Bosch i Gimpera, Josep Carner, Josep Maria Folch i Torres, i, entre els més joves, Estanislau Duran i

Reynals i ell mateix. Una generació, com diu Josep Pla en el *Retrat* que li dedica (*Retrats de passaport*. Barcelona: Destino. OC, 1982, vol. 17, p. 568-573), que “ha treballat infatigablement pel país [...] que ha fet grans descobriments i ha portat a cap una gran feina, sistemàticament contrastada i sense cap caiguda en l’esperit adotzenat i provincial.” Com molts dels seus coetanis —almenys dels que no es van passar explícitament al franquisme, com Valls i Estelrich—, Gaziell no va renegar mai de la seva catalanitat, i encara que estava molt lluny de ser qualificat de “catalanista”, sempre es va mantenir atent a l’evolució de la cultura autòctona, i es va manifestar al seu favor. Per raons d’estricta supervivència econòmica, no gens disposat com estava als sacrificis que la fidelitat lingüística imposava, ho va fer sobretot en castellà.

Gaziell va ser periodista, però també un escriptor de tremp (una cosa no exclou l’altra) que va compondre, entre molts altres títols, una tesi doctoral sobre fra Anselm Turmeda —l’escriptor i frare mallorquí que es va fer mahometà i va viure molts anys a Tunís— i una novel·leta, *Sentiment*, publicada a les edicions de l’Avenç. Establert a París l’agost de 1914, va viure l’esclat de la Gran Guerra a la capital de França, d’on va fugir al cap d’un mes amb un quadern de notes que després va convertir en articles per a *La Vanguardia*, aleshores dirigida per Miquel dels Sants Oliver. Aquests articles —publicats a la seva columna “Diario de un estudiante en París”— van obtenir un èxit tan ressonant, que va abandonar la carrera acadèmica per iniciar una brillant trajectòria com a

periodista, culminada amb la direcció de *La Vanguardia*, de 1919 a 1936.

Amb *Meditaciones...*, Calvet es confirma com un dels memorialistes més notables del seu temps, tant per la qualitat de la seva prosa —que no té res a envejar a la de Pla o de Sagarra—, com pel fustam de les reflexions que hi aboca. Al llarg de la seva vida, Calvet va practicar bàsicament una literatura de “memòries” i de “viatges”. Tots dos gèneres, memòries i viatges, no són sinó formes de crònica, i la formació i experiència periodístiques adquirides a la redacció dels diaris li permeten exercitar una prosa que, amb alguns ingredients de la llengua popular i col·loquial, vol sobretot fer-se entendre.

Literatura de lúcida —i, en alguns moments, desesperada— observació, *Meditaciones...* és un diari íntim escrit en els anys posteriors a l’última conflagració planetària, quan ell, demòcrata liberal, i altres com ell creien que la victòria de les democràcies occidentals sobre Hitler i Mussolini, el 1945, havia de comportar la desaparició del règim franquista, aleshores encara incipient. *Meditaciones...* no té potser un accent tan prolixament biogràfic, com trobem a *Tierra, tierra*, l’última entrega de les memòries de l’hongarès Sándor Márai, amb el qual té concomitàncies notables, però reflecteix la profunda amargor de l’autor en veure que el règim no solament no desapareixia, sinó que es consolidava, acceptat pels vencedors, i es convertia en aliat dels Estats Units d’Amèrica, per obra i gràcia del pla Marshall, el 1953.

Meditaciones... és un diari covat des de l’exili a París i Brussel·les, fins que

l'autor torna a Espanya el 1940, s'instal·la a Madrid fins a 1959, i finalment es trasllada a Barcelona. Durant aquests vint anys, Gaziell, un home de la Lliga, de l'òrbita de Cambó (del qual parla prolixament), practica l'exili interior i reflexiona en profunditat sobre la traïció que les democràcies europees —França i Anglaterra—, espantades pel triomf, a les eleccions generals de febrer de 1936, del Front Popular, van fer a la Segona República. Al meu modest parer, no obstant, i més enllà de reflectir el clima de prostració moral i intel·lectual de l'Espanya de la postguerra —d'aquells “polloso anys quaranta”, per dir-ho amb paraules de Gabriel Ferrater—, o el cínic protagonisme d'intel·lectuals de la talla d'Ortega, Marañón, Pérez de Ayala o Azorín, el llibre, dic, gravita sobre dos eixos principals: d'una banda, la subtil dissecció que fa del que ell anomena “el trespeus” sobre el qual es funda l'estabilitat de la vida pública espanyola —“el trono, la espada y el altar”— i, d'una altra, l'amarga crítica al paper de comparsa que fins i tot en el seu millor moment, entre la Restauració borbònica, obra de Cánovas i Martínez Campos, fins a la dictadura de Primo de Rivera, el 1923, hi va tenir la burgesia. Les notes corresponents a l'any 1946 són definitòries en aquest sentit, ja que Gaziell considera, amb raó, que és la burgesia l'estament social que ha de consolidar una democràcia. Com diu Fuster, Gaziell va ser un dels pocs escriptors catalans “que es va reconèixer burgès i que no es va avergonyir de ser-ho.” Per ell, la civilització burgesa era la suprema expressió del refinament cultural, de tot refinament cultural possible. I en llibres

com *Seny, treball i llibertat (Suïssa)* o *L'home és el tot (Florència)* expressa sense embuts el paper rector que aquesta classe, la seva, ha de jugar en la construcció d'un país. La Florència renaixentista o la Suïssa menestral són el seu punt de referència, que a *Meditaciones...* aprofita per oposar al paisatge de Castella, aquesta “tierra de santos y de guerreros”, d'homes (cito textualment) “hambrientos como lobos” o “ingrávidos, almas sin apenas cuerpo, que se elevan por los aires igual que *montgolfiers* místicos —como los personajes del Greco”. Aquest país de místics i d'orats difícilment podia encaixar amb les conviccions burgeses de Gaziell, que a *Seny, treball...* s'expressen clarament. Per a ell, la burgesia europea “no és pas ni ho ha estat mai, com creuen falsament els marxistes, una classe explotadora, sinó tot el contrari: un estat on tothom arriba o pot arribar, si n'és digne, a condició, precisament, que l'explotació del pobre pel ric, feresca natural de la condició humana, hagi estat reduïda al mínim possible, mitjançant lleis i governs veritablement democràtics”. Com per Márai l'antic imperi austro-hongarès, Gaziell és espectador d'un món que s'acaba, substituït per un altre en què “imponents masses humanes” són regides per “la tirania, la tècnica i la força”. En el fons, la desfeta de la República i el franquisme no són per Gaziell més que la manifestació, el símptoma de la desmesura material de la societat que s'anuncia, una societat que ell tem sobretot per l'impuls irracionalista, “místic”, que és el seu motor essencial. El seu món s'acaba. Burgès refinat i culte, el passat, dolorós i tràgic, li sem-

bla en definitiva més habitable que el present. Convé, però, fer cas de la màxima llatina i aprofitar el present, el que encara en queda de positiu i amable. L'apunt de *Meditaciones...* datat a 26 de novembre de 1949, "Mi muerte", és il·lustratiu en aquest sentit: "... Si yo supiera cuándo voy a morir, sería uno de los hombres más felices del mundo [...] me dedicaría a contemplar el mundo, ora bajo techo, ora viajando;

me escucharía profundamente a mí mismo [...] pensaría, escribiría, me iría despidiendo de todo: de los paisajes queridos, de los amigos [...] En pocas palabras: aprovecharía plenamente, avaramente, tanto como me fuera posible, lo que me queda de vida. Porque yo soy de los que nada esperan más allá de este mundo".

Josep Maria Fulquet

≡ *Abstenim-nos d'escriure per fer el tifa*

SOLDEVILA, Carles. *Fulls de dietari. Una antologia*. Barcelona: Empúries, 2004.

De Carles Soldevila, el ciutadà mitjanament il·lustrat és probable que sigui capaç de recordar-ne el títol d'una o dues novel·les —com *Fanny* o *Valentina*—, alguna obra de teatre —la primera versió de la mateixa *Valentina* i, sobretot, el joiell que continua essent *Civilitzats, tanmateix!*— o, fins i tot, el volum de memòries *Del llum de gas al llum elèctric*, publicat el 1951 i reeditat no fa gaires anys. És massa fàcil, però, que el nom de Soldevila acabi per no tenir gaires més ressons, tot i haver estat durant prop de disset anys, que aviat és dit, present a la taula dels cafès a través de la columna que firmava cada dia al diari *La Publicitat*. Les paraules dites en veu alta se les emporta el vent, i els fulls de diari al capdavant també. Per això cal agrair la generosa antologia que d'aquesta col·laboració

periodística ha publicat la "Nova Biblioteca Selecta", que permet recuperar per a la nostra memòria viva aquesta faceta de l'obra i de l'home Soldevila fins ara mig oblidada.

Núria Santamaria, responsable de la tria i l'edició de *Fulls de dietari. Una antologia*, explica amb prou de detall en el pròleg al volum —i en l'article inclòs en aquesta mateixa revista— el recorregut de Soldevila com a escriptor de la premsa periòdica i la història de la seva columna diària, una secció mantinguda durant cinc anys en castellà i, després, dotze més en català. L'antologia recull gairebé tres-cents articles agrupats en set seccions temàtiques: la primera, "Qüestions d'ofici", reuneix textos que, explícitament o indirecta, permeten reflexionar sobre el fet d'escriure o, d'altres vegades, més en concret, d'escriure al diari; la segona, "La ciutat", té bàsicament Barcelona, els seus barris, la gent i els seus costums per motius; la tercera està dedicada als "Afers polítics", i és per això la que pot semblar més conjuntural o d'interès més netament històric —per bé que no costa trobar-hi articles, per

exemple a propòsit de la discussió de l'Estatut d'aleshores, que poden exasperar per la seva permanència—; la quarta secció, “Sortint del Born”, mira o viatja per realitats forànies; a la cinquena, “Modes i modernitats. El progrés (relatiu)”, hi trobem aspectes de costums i sobre les transformacions de la societat; “Arts i artistes” aplega escrits sobre qüestions literàries, musicals, cinematogràfiques o plàstiques; tanca el volum un “Calaix de sastre”.

Aquesta simple enumeració lleument descriptiva permet fer-se càrrec de l'amplitud de temes i la diversitat de qüestions que Soldevila, dia a dia, va arribar a tocar. Dotze anys, disset anys, són molts dies i el diarista, que ni que sigui per simple instint de supervivència professional no pot considerar cap pretext aliè al seu interès potencial, ha d'acabar parlant una mica de tot i, com qui diu, sense gaires manies. Així ho fa Soldevila, fins a aconseguir una proximitat al lector que encara avui és perceptible, malgrat els anys que han transcorregut, malgrat tantes distàncies que aquests textos posen de relleu. Gairebé alegre veure que algunes de les qüestions més candents ara mateix ja havien estat presents en aquests *Fulls de dietari*. Per exemple, la tensió entre èxit comercial i qualitat estètica plantejada sense excessos elitistes: “Sols en casos excepcionals veureu que una cosa realment bella aplegui els sufragis de la majoria. I això no vol dir, naturalment, que l'ideal no sigui aquest: ésser pur i popular alhora, arribar a l'excel·lència i conservar l'adhesió de la multitud”. O, per posar-ne un exemple encara més viu, les discussions sobre la pèrdua de l'autoritat i els problemes de disciplina,

per als quals planteja una medecina que el sentit comú d'avui ens assenyala com a incorrecta: “Cal pegar —mòdicament, pedagògicament— però, cal pegar”, escriu a “Bufetades”.

Enllà dels temes i els motius dels articles, Soldevila obté la proximitat amb el lector a través d'alguns recursos estilístics i de la modulació de la seva veu. Per exemple, recorrent a estructures pròpies de la conversa informal, presents en moltes de les peces i no només en les que són diàlegs explícits (com els diversos que sentim mantenir al cèlebre senyor Canons amb el senyor Duran). O a recursos retòrics que obren pas a l'acudit més o menys subtil: “Fet i fet, aquesta inspecció deu ésser un romanço de caràcter oficial —i perdoneu la redundància”. També quan juga amb les fonts, com en el modèlic “Els tambors africans”. O quan busca la complicitat del lector davant els seus crítics i detractors, ja siguin reals o imaginaris: “Tinc el vici —que alguns senyors consideren perjudicial— d'entretenir-me a comentar minúcies i bagatel·les. Sens dubte és millor d'atacar diàriament els grans temes i d'entestar-se a preconitzar una reforma tota de la humanitat...”, deu ser millor, sí, però a més de poc efectiu prou menys compromès. Aquesta referència irònica a ell mateix li permet mostrar les pròpies cartes amb una gravetat assumible: “Si jo, en lloc d'ésser un esperit vidriós i agrejat, fos un esperit noble i magnànim, això no em passaria. És evident. No sé encetar cap tema sense elevació de mires. M'ho dic i m'ho repeteixo cada hora”.

Així, d'article en article, Soldevila va construint una desacomplexada poètica

del diarista, un ideal de l'ofici que no perdrà mai de vista per bé que sigui impossible seguir-lo al peu de la lletra: "La intensitat i no l'extensió és el que compta", diu, per exemple, en un dels milers de pàgines que va escriure. Que va haver d'escriure: "Cal escriure. D'aquí ve, precisament, la dissort de l'escriptor". La qüestió, però, al marge de la quantitat, és per què escrivim, i per tant com fer-ho: "Escriguem per fer entendre una idea o per fer sentir una emoció, i dins aquesta doble finalitat triem el mot que ens semblarà més just o més sugge-

rent; abstenim-nos d'escriure per fer el tifa", diu, ben expressivament.

La lectura d'aquesta antologia permet constatar fins a quin punt, malgrat el compromís d'arribar cada dia als seus lectors, s'hi va esforçar. I des de quina saludable perspectiva moral: "Resignem-nos, doncs, a anar tirant tots plegats i ajudem-nos recíprocament a suportar les nostres tares amb la idea que des d'un determinat punt de vista tots som mereixedors d'una eliminació fulminant".

Oriol Izquierdo

≡ ***El món en què vivim: entre la convulsió i l'esperança***

CASTELLS, M. *Observatorio global. Crónicas de principios de siglo*. Barcelona: La Vanguardia, 2006.

Manuel Castells és, sense cap mena de dubte, un dels sociòlegs de més prestigi a nivell internacional. Aquesta obra, *Observatorio global. Crónicas de principios de siglo*, és la compilació d'una sèrie d'articles publicats a la seva secció Observatorio Global de *La Vanguardia* entre gener de 2003 i març de 2006. Els diferents articles han estat agrupats temàticament i intenten explicar com el nostre món està experimentant un "procés de canvi multidimensional que modifica per moments la trama de les nostres vides". Aquest canvi multidimensional, segons Castells, està modificant les nostres vivències a partir d'un procés de trans-

formació i globalització de l'economia, mitjançant el desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació. Però Internet no és només una tecnologia, és un mitjà que ha transformat la nostra societat introduint noves formes de produir i de relacionar-nos.

La globalització no és només econòmica, és també cultural i social. Els articles de Castells seleccionats per aquesta obra exemplifiquen la visió teòrica d'aquest autor, exposada de manera magistral en la seva trilogia *La era de la información*, volum 1: *La sociedad red*. Volum 2: *El poder de la identidad*. Volum 3: *Fin de milenio*, o en desenvolupaments posteriors a *La galaxia Internet*. De manera molt sintètica, la mirada teòrica de Castells, present en aquestes obres i exemplificada a l'*Observatorio global* analitza des d'una perspectiva dual els canvis que s'estan produint en el sistema. La globalització econòmica, política i cultural, que comporta canvis a nivell econòmic, tecnològic, en l'organització

del treball i fins i tot en els mateixos conceptes d'espai i temps, és analitzada des d'un marc en el qual a més dels elements estructurals, entren en joc el paper de les persones i dels moviments socials com a agents de canvi.

En l'obra que ens ocupa, Manuel Castells analitza els diferents esdeveniments que han sacsejat l'entrada del nou segle a partir de la seva mirada teòrica. La velocitat i la profunditat dels canvis provocats per la configuració d'una societat xarxa estan alterant les relacions de poder existents. Per tant, els poders establerts reaccionen i multipliquen les seves estratègies a fi de mantenir el predomini dels seus interessos i valors. Aquest fet el podem observar a partir de l'anàlisi dels atemptats de l'11-S o de l'existència d'una xarxa terrorista global (al-Qaida), la guerra de l'Iraq o les noves estratègies geopolítiques derivades dels atemptats i les posteriors guerres a l'Afganistan i a l'Iraq, que representen ben bé una tercera part dels articles seleccionats d'aquesta obra.

No obstant, els processos de globalització econòmica dins d'una societat xarxa i el desenvolupament d'un món cada vegada més interconnectat i globalitzat no impedeix una anàlisi dual de la societat. Davant d'una reacció de les instàncies de poder a fi de reconstruir els seus espais de dominació (de colonització sistèmica com analitza Habermas), també trobem projectes de defensa i de creació o redefinició social (paradigma dels quals és un dels articles de Castells compilats en aquesta obra, "Movilización política", premi Godó de Periodisme l'any 2004).

En la línia de Castells, altres sociòlegs de prestigi com Giddens o Beck,

analitzen la societat d'una manera dual, i alhora convulsa, ja que augmenten els riscos individuals i globals. La incertesa provocada pels canvis i les redefinicions en els espais de poder susciten també moltes resistències que, de vegades, s'expressen refugiant-se en les identitats bàsiques, i que quan són negades pels poders poden arribar a generar tendències destructives.

Aquesta anàlisi dual està present en el mitjà que ha comportat i accelerat els canvis socials, polítics i econòmics. Per exemple, en el sisè capítol ("Internet, libertad y comunicación") i en el setè ("La política de la libertad"), que consten de nou articles, Castells denuncia el perill que Internet es pugui convertir en un instrument de control social capaç d'ampliar, encara més, l'esquerda existent entre grups socials, i en molts casos entre continents. Però Internet també podria ser una eina de democratització en permetre augmentar tant la transparència en les administracions públiques com la implicació dels ciutadans amb aquestes mateixes administracions. La capacitat reflexiva dels subjectes els permet produir pràctiques pròpies i originals, alhora que influeixen i modifiquen les estructures socials. L'estructura social és, alhora, causa i resultat de l'acció dels agents.

També són analitzats en aquesta obra temes com la importància de l'educació i la investigació en un món cada vegada més interconnectat, els canvis socials i polítics que estan generant les migracions i l'existència de societats cada vegada més multiculturals, les eleccions nord-americanes, els problemes de civisme a les nostres societats, els nous moviments

socials, el poder de la identitat dins de la societat global i l'anàlisi d'una sèrie de situacions polítiques i socials concretes, que han estat a l'agenda dels mitjans en els tres últims anys (el Brasil de Lula, el miracle xilè, la convulsió política en estats com Bolívia, Venezuela o Mèxic, el fracàs de la tercera via britànica, l'anàlisi de la Rússia postcomunista o el paper de la Xina comunista immersa en el món capitalista global). Tots aquests esdeveniments configuren un mapa global dels fenòmens polítics, econòmics, culturals i socials que tenen lloc a principis del segle XXI.

En definitiva, som davant d'una obra que qualsevol estudiós que vulgui treballar o aprofundir en els fenòmens socials i polítics ha de tenir en compte. El teòric podrà acostar-s'hi per observar com aplicar la teoria a exemples concrets de la nostra societat. També és una lectura necessària per a qualsevol persona que vulgui introduir-se des d'un punt de

vista més pràctic en el coneixement i l'anàlisi dels esdeveniments socials, polítics i culturals de la nostra societat, però amb una reflexió de fons que, habitualment, trobarem a faltar en els mitjans de comunicació en l'actualitat. Es tracta d'una obra que vol abastar la globalitat de la realitat social. Pot semblar un intent agosarat i això actualment està a l'abast de pocs pensadors socials, però Manuel Castells n'és un. Els articles periodístics que aquesta compilació recull estan escrits des de les pàgines d'un diari i ens acosten amb tota la senzillesa i la claredat a la realitat convulsa dels nostres dies, però no ens equivoquem, els articles no són part d'una mirada superficial i casual d'allò que en cada moment és notícia dels mitjans, sinó que la unió de teoria i exemples empírics compon un mapa extraordinari de la societat convulsa en què vivim.

Alfons Medina

≡ **Recursos per als periodistes de tribunals**

GÓMEZ BERMÚDEZ, Javier; BENI UZÁBAL, Elisa. *Levantando el velo: manual de periodismo judicial*. Madrid: CIE-Dossat 2000, 2006.

El Dret s'ha estès per totes les esferes de la vida. Penal, civil, social, mercantil, contenciós-administrativa... Continuant travessant aquestes jurisdiccions per relacionar-nos amb els nostres conciutadans. En paral·lel, als mitjans de comunicació se'ls exigeix que presentin

una visió clara del que passa dia a dia i se'ls reclama que interpretin agudament l'entorn. De manera que, en l'actualitat, no poden ignorar la rellevància de l'àmbit judicial.

Una premissa elemental del periodisme determina que, per narrar correctament qualsevol esdeveniment, abans cal entendre'l bé. Per això resulten tan útils els llibres especialitzats en les àrees en què s'utilitza un codi, un registre o una terminologia propis, allunyats del llenguatge del públic, és a dir, de la gent del carrer. Obres com aquestes ajuden els professionals de la informació a traduir

les expressions esotèriques dels personatges de les notícies perquè les compregui tothom. Doncs bé, amb aquesta finalitat, el periodista Javier Ronda i el fiscal José María Calero van publicar en 2000 un *Manual de periodismo judicial* (Universidad de Sevilla); més recentment, el magistrat de l'Audiència Nacional Javier Gómez Bermúdez i la directora de Comunicació del Tribunal Superior de Justícia de Madrid, Elisa Beni Uzábal, han escrit *Levantando el velo: manual de periodismo judicial* amb un objectiu similar.

Els autors d'aquesta novetat han seguit l'exemple de Calero i Ronda per formar un equip de treball integrat per un jurista i un periodista. La primera figura assegura el rigor i la precisió jurídica; la segona s'encarrega d'ordenar el material del manual i de presentar-lo de forma que quedi clar i sigui realment útil. Igualment, Gómez Bermúdez i Beni Uzábal assumeixen sense escandalitzar-se la preponderància de la confrontació, la polèmica i la controvèrsia a la premsa, la ràdio i la televisió del present. Només així s'entén la necessitat de llibres de referència com aquest, concebuts perquè els professionals de la informació puguin tractar determinats afers (sovint, molt delicats) amb tota la correcció i la independència desitjables. *Levantando el velo* no hauria de patir gaire per convertir-se en una eina imprescindible per als experts en la matèria que vulguin mantenir actualitzats els seus coneixements. Però també per a aquells que, eventualment, hagin d'enfrontar-se a una sentència, una acta o una providència.

Qualsevol periodista, com qualsevol ciutadà, pot accedir sense problemes al

Codi Penal, a la Llei d'Enjudiciament Civil o la Llei Orgànica del Poder Judicial. A més a més, nombrosos processos i resolucions judicials són públics. No obstant això, sabem que si no es disposa de la formació adequada i del suport idoni, resulta extremadament feixuc obtenir el màxim rendiment d'aquests documents. És en aquest punt on entren en joc els manuals de periodisme judicial.

Com que les presses són consubstancials a aquest ofici, els professionals no solen tenir temps de consultar, amb la màxima urgència, obres tan recòndites com la Llei de Protecció Jurisdiccional dels Drets Fonamentals de la Persona. Així, quan un periodista mira el seu rellotge i comprova, angoixat, que s'apropa l'hora del tancament del diari o el moment de sortir a l'aire en un noticiari de ràdio o televisió, agraeix immensament un comentari breu i concís d'aquests textos. En la mateixa situació es troba el redactor que és incapaç de desxifrar paràgrafs sencers d'una sentència perquè ignora les referències de jurisprudència que hi han inclòs els magistrats encarregats del cas. O aquell que, perquè no és jurista i tampoc té l'obligació de ser-ho (faltaria més!), no compta amb arguments per discutir la lectura d'una resolució que li ha ofert una de les parts en litigi i acaba elaborant la notícia utilitzant tecnicismes dels quals ignora el significat i des del punt de vista de la font que l'hi ha facilitat interessadament. En totes aquestes ocasions cal aixecar el vel i acabar amb els misteris judicials, com proposa el llibre de Javier Gómez Bermúdez i Elisa Beni Uzábal.

Josep Lluís Micó

≡ *La literatura de la imatge*

SANTIAGO BARNÉS, Jorge. *¿Qué son las imágenes? Interpretaciones y aplicaciones*. Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca, 2006.
 CATALÀ, Josep M. *La imagen compleja. La fenomenología de las imágenes en la era de la cultura visual*. Barcelona: UAB, 2005.

A mesura que la cultura mediàtica esdevé hipericònica, la literatura sobre la imatge ha experimentat una gran evolució des de la tradició de la teoria de la imatge d'arrel psicològica, semiòtica o iconogràfica. Els llibres de Jorge Barnés i Josep M. Català en són un bon exemple.

Aquest llibre s'inicia amb una opinió de Dominique Wolton: la imatge ha triomfat definitivament. Jorge Santiago Barnés se centra en la dimensió d'aquest fet i enceta una reflexió al voltant de la significació del concepte "imatge". Què és una imatge? Quines funcions tenen les imatges a la societat actual? Quins són els "generes" de les imatges?

L'autor avança un esglaió en la tradició de la literatura de la imatge que va obrir Romà Gubern en els anys seixanta i estructura aquest text d'acord amb les tipologies comunicatives de la imatge: la imatge informativa, la imatge educativa, la iconogràfica, la imatge estètica, la imatge mental, la imatge d'empresa, la imatge corporativa i la imatge de marca.

Barnés és un escriptor molt didàctic, que raona clarament els conceptes i les aportacions clàssiques a la teoria de la imatge —des de Barthes, Eco, Moles i Arnheim fins a Chion i Gubern— i introdueix els teòrics de la imatge cor-

porativa, com Villafañe i Costa. Tot i la voluntat pedagògica del text, que podem classificar com a manual universitari, ens ha agradat molt el protagonisme que atorga l'autor a la imatge informativa i persuasiva. Tanmateix, Barnés té poc en compte la importància de la retòrica i el màrqueting per entendre les "raons" de la imatge persuasiva.

Per altra banda, Josep M. Català, ha publicat un text molt ambiciós que s'endinsa en la complexitat de la imatge des de l'erudició i la innovació intel·lectual. L'autor entoma el repte d'explorar la naturalesa de la imatge, una imatge que "en sí misma apenas si es visible", que sempre estudiem des de la "visibilitat" de la forma mentre oblidem la complexitat de la seva naturalesa.

La "complexitat" és el concepte que defineix el pensament de Català: "la complejidad no se nutre de oposiciones, sino de hibridaciones", i la gran hibridació del text és la reivindicació de la "mirada" des de la "lectura", de la complementarietat de la icona i el logos.

El llibre analitza amb un criteri científic i alhora literari la fenomenologia de la imatge, la mitologia de les icones i els límits de la visió. Però el que resulta encara més interessant és l'estudi de la metàfora visual, més enllà del caràcter connotatiu i simbòlic de la metàfora visual, l'autor ens presenta la personalitat cognitiva i reflexiva de la metàfora. Aquí s'obre una nova direcció per a l'estudi de les imatges, que en el llibre es confirma en el capítol dedicat a la fenomenologia de la interfície. "El concepto de interfaz (...) es de una trascendencia tan acusada como la que en su momento alcanzaron el teatro griego y más

tarde la cámara oscura”, la interfície és un nou paradigma epistemològic on es retroben els paradigmes de l’art i la ciència. Català situa la interfície com a model que defineix gran part de les relacions socials contemporànies.

En definitiva, aquests dos llibres ens indiquen nous camins de la literatura sobre la imatge, entre la “pragmàtica” de Barnés i la “filosòfica” de Català.

Josep Rom